

Franjo Zenko

Sjećanja na Marijana Cipru u vrijeme rada na djelu Metamorfoze metafizike

Geneza i preciziranje naslova izlaganja

U povodu održavanja filozofskoga simpozija »Marijan Cipra: *Metamorfoze metafizike*«, zamolio me kolega Damir Barbarić da na ovome skupu iznesem svoja sjećanja na Marijana Cipru, budući da sam prijateljevaio s njim,¹ pa bih bio kompetentan reći ponešto o Marijanu Cipri sa stanovišta neposredna osobnog druženja s njim. No, kako je simpozij bio posvećen njegovoj disertaciji koja je postala i ostala njegovim glavnim djelom, Damir Barbarić predložio je radni, a zapravo i konačni naslov mog izlaganja: »Sjećanja na Marijana Cipru u vrijeme rada na djelu *Metamorfoze metafizike*«. Toliko o genezi naslova mog izlaganja.

Osvježavajući sjećanja na Marijana Cipru naišao sam na poteškoću u svezi ograničenja naslovljene teme. Kako se prisjećati na Cipru u vrijeme rada na njegovoj disertaciji bez »dešifriranja« smisla događaja vezanih uz naše druženje i njegov opći intelektualni razvoj? Tom je razvoju prethodio i iz njega se razvio duhovni horizont njegove disertacije. Stoga će svaki od spomenutih dijelova vezanih za određeno razdoblje sadržavati i neka zbivanja te objavljene tekstove s dominantnim naglascima.

---

¹ Posveta u Ciprinoj dvosveščanoj šapirografiranoj disertaciji glasi: »Dragom prijatelju Franji Zenku – Marijan Cipra. U Zagrebu 25. VI. 1975«.

Godine upoznavanja, zbližavanja i intenzivnijeg druženja 1960-ih

Nekoliko podataka o zbivanjima i njihovoj važnosti u mom upoznavanju i zbližavanju s Ciprom: nakon povratka iz Pariza u travnju 1960. ubrzo sam diplomirao i odmah se zaposlio kao profesor na već tada slavnoj V. Gimnaziji. Tu sam upoznao dr. Mariju Bridu koja je predavala povijest filozofije, a kasnije je postala prvom predstojnicom Katedre za filozofiju na zadarskome Filozofskom fakultetu. Taj se fakultet tada nalazio u sklopu Zagrebačkoga sveučilišta. Za osnivanje filozofske katedre na tom fakultetu posebno je bio zaslužan profesor Vladimir Filipović, koji je godinama u Zadru predavao gotovo sve filozofske discipline.

Kao profesora filozofije na V. gimnaziji nagovorila me Dunja Bratanić, kolegica sa studija njemačkoga jezika i književnosti na Filozofskome fakultetu u Zagrebu da dođem na razgovor kod Guberine, kod kojega je ona radila.² No, zahvaljujući Dunji Bratanić upoznao sam se s antropozofijom te osobito s dr. Klarom Župić i s Marijanom Ciprom, koji je već kao student bio poznat u antropozofskim krugovima, gdje je držao i predavanja o Steinerovoj antropozofiji. Tim sam predavanjima u ordinaciji dr. Župić i ja bio nazočan, jer Cipra mi se odmah učinio interesantnim mladim i svestrano obrazovanim filozofom. Živo mi je sjećanje na te prve kontakte s Marijanom Ciprom kao studentom i na njegovo već tada detaljno poznavanje antropozofije.

Svi kasniji razgovori o toj temi, a prije svega o samoj disertaciji, učvršćuju moje uvjerenje da je jedan od bitnih elemenata Ciprina duhovnoga horizonta otkrivanje Rudolfa Steinera i antropozofije u cjelini. Štoviše, držim da je taj element na ovaj ili onaj način relevantan i za samu njegovu disertaciju, kao i za kasniji razvoj situacije koja je odredila sudbinu mladog doktora filozofije.

---

² Prešavši Guberini intenzivno sam se bavio filozofijom jezika i drugim aspektima govora sa stanovišta tada nove Guberinine eksperimentalne verbofonalne metode. Tako je moje upisivanje magisterija iz fonetike uključivalo i predavanja iz medicinske audiologije kod prof. dr. Krmpotić i prof. dr. Pansinija.

Vjerujem da su za moj odnos s Ciprom a i za njegov intelektualni profil interesantna i neka zbivanja u razdoblju od 1964. do obrane njegove disertacije 1975. Kako je poznato, Cipra je diplomirao 1964. i odmah postao asistentom na Odsjeku za filozofiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Iste godine sudjeluje na »Prvom radnom savjetovanju studenata filozofije Jugoslavije« s referatom *Mišljenje revolucije kao revolucija mišljenja*, koji je iste godine i objavljen. Značenje je toga Ciprina referata u tome što će njegov naslov kao slogan i žargon ući među studente, a i među suradnike časopisa »Praxis« u kojemu Cipra surađuje.³ Cipra je, mogu reći, intenzivno pratio moj odlazak u Zadar za asistenta na Katedri za filozofiju 1964. i sva zbivanja u svezi s tim.⁴ To su, dakle, važniji događaji što su obilježili razdoblje 1960-ih, a u koje je na ovaj ili onaj način bio involviran Marijan Cipra.

³ Taj časopis izlazi također 1964., a usmjeren je protiv, kako se onda govorilo, »vulgarnog dogmatizma tzv. dijalektičkog i historijskog materijalizma i društvene prakse birokratizma i staljinizma«. Pokretači časopisa »Praxis« inspirali su se Marxovim *Ranim radovima*, koje su u drugom izdanju objavili 1960. Napominjem da su ti Marxovi rani radovi bili već opće mjesto u »zapadnom marksizmu«, s čime sam se imao prilike upoznati tijekom jednogodišnjega boravka u Parizu i o čemu sam, nakon povratka iz Pariza, napisao članak *Diskusije o filozofiji marksizma* u časopisu »Naše teme« (1961).

⁴ Taj odlazak uslijedio je najvećim dijelom na poticaj profesora Vladimira Filipovića i docentice dr. Marije Bride, predstojnice katedre za filozofiju u Zadru. Znanstveno-nastavno vijeće povjerilo mi je odmah *venia legendi*, što znači da sam preuzeo gotovo sve filozofske discipline koje je do tada predavao profesor Filipović. Kako sam još prethodne godine (1963) bio tri mjeseca stipendist Mounierove zaklade u Parizu gdje sam u Mounierovoj knjižnici (La Bibliothèque Emmanuel Mounier) u Châtenay-Malabryju kraj Pariza pripremao disertaciju, doktorirao sam 1965. No, nakon što je 6. srpnja 1966. Aktiv Saveza komunista na zadarskome fakultetu uputio Znanstveno-nastavno vijeću pismo o mom »antikomunizmu«, kako o mojim predavanjima i seminarima tako i o nekim mojim istupima i referatima (osvrtno-kritički referat o simpoziju jugoslavenskih filozofa »Moralne vrijednosti našeg društva« iz 1964., referat *Humanistički i marksistički odgoj* pripremljen za Konferenciju filozofskih fakulteta Jugoslavije u Prištini), ukinuta su mi *venia legendi* i svaki rad sa studentima. Nakon toga uslijedila je inicijativa osnivanja »slobodnog« časopisa, organiziranje velikog osnivačkog skupa i animiranje suradnika u velikim gradovima. Tako se održao i jedan sastanak u Zagrebu kojemu je prisustvovao i Marijan Cipra.

Susreti i razgovori u vrijeme izrade njegove disertacije: prva polovina 1970-ih

U vremenu od 1968. do 1970., kada sam kao stipendijant Humboldtove zaklade boravio u Frankfurtu kod Adorna, a poslije njegove smrti kod Habermasa, tek sam se povremeno susretao sa Ciprom, i to najvećim dijelom u vrijeme ljetnih i Božićnih praznika. Intenzivnije smo se družili nakon mojega povratka u Zagreb 1970., a osobito od jeseni te godine kada sam se zaposlio na Institutu za filozofiju. Nastupili smo zajedno na tada uglednoj tribini Narodnoga sveučilišta grada Zagreba, gdje su organizirana predavanja o suvremenim filozofskim pravcima. Tu nastupaju između ostalih Vladimir Filipović, Vanja Sutlić, Predrag Vranicki, Danilo Pejović, Gajo Petrović, Danko Grlić, Ante Pažanin, Boris Hudoletnjak, Branko Despot, Branko Bošnjak, Marija Brida. Držao sam predavanje o Teilhardu de Chardinu, a Cipra o Rudolfu Steineru i antropozofiji kao »znanosti unutarnjeg iskustva«.

U tom razdoblju 1970-ih intenzivira se Ciprin rad na disertaciji *Metamorfoze metafizike*. Započelo je razdoblje njegova intenzivnog uranjanja u raznorodne krugove zapadnoeuropskog, ali i istočnjačkoga mišljenja, što je sve dolazilo do izražaja u njegovim predavačkim nastupima, pa i u objavljenim radovima prije disertacije.⁵ Međutim, u našim su susretima i razgovorima, osim navedenih »okultističkih« tema i u širem antropozofskom smislu pitanja duhovno-znanstvenog istraživanja »unutarnjeg iskustva« nadosjetilnog, duhovnog svijeta, bile prisutne i teme iz »strože« europske filozofske tradicije. Ali i te teme Cipra je svagda osvjetljavao s vlastita specifičnog antropozofskog duhovno-znanstvenog stanovišta, što je tu i tamo probijalo tematsku i pojmovnu armaturu u njegovoj disertaciji. Posebno u njezinu drugom dijelu pod naslovom *Vrijeme filozofije*, kao i u nekim bilješkama, te u

⁵ Vidi Ciprine članke: *Rudolf Steiner. Znanost unutarnjeg iskustva. Antropozofija*, »Encyclopaedia moderna«, V, 13/1970.; *Kontemplacija i čin*, »Praxis«, VII, 3/1970.; *O genezi čovjekove povijesti*, »Encyclopaedia moderna«, VI, 16/1971.; *Šri Aurobindo – put integralne joge*, »Delo«, XXI, 2/1975.

osvrtnu na pravac u kojem bi njegova disertacija mogla predstavljati doprinos. No, o tome kasnije.

Među raznorodnim temama o kojima smo raspravljali bila je i tema in-volutivnog i e-volutivnog zapadno-europskog mišljenja. Shematski govoreći, prvo je okrenuto primarno prema »unutra«, prema nutarnjem iskustvu augustinovskoga tipa, dakle prema »duši« u psihologijskome smislu, a ne u antropozofskoj i onto-antropologijskoj perspektivi, koja je prevladavala kod Cipre. Uvjetno govoreći, to je subjektivistička linija, koja od Sokrata i Platona, preko Augustina i Descartesa ide sve do ranoga Husserla, još orijentiranog spram egologijske problematike, nasuprot kasnijemu Husserlu kod kojega prevladava tematika intersubjektivnosti i svijeta života. Drugi tip mišljenja više je okrenut prema realnosti ili, uvjetno govoreći, prema istini i bitku. Cipra je naginjao toj drugoj liniji, koja od Aristotela, preko Tome i Hegela ide do Heideggera. To se na određeni način reflektiralo i u njegovoj disertaciji.

Prisjetimo se tekstova koje Cipra postavlja kao moto svoje disertacije. Tako u Tominu tekstu koji stavlja kao moto svoje disertacije kao pravi predmet filozofije dominira sama istina, a ne ono što su pojedini filozofi mislili. Cipra navodi tekstove na originalnim jezicima, bez prijevoda. Tako kao moto svoje disertacije navodi sljedeći Tomin tekst: *Studium philosophiae non est ad hoc quod sciatur quid homines senserint, sed qualiter se habeat veritas rerum*. Kao drugi moto svoje disertacije, primjeren duhovno-znastvenom promišljanju grčke filozofije, što na neki način predstavlja glavni dio njegove disertacije, Cipra izabire Hegelov tekst u kojem se naglašava istovjetnost filozofije i njezine povijesti: »Die Philosophie entwickelt sich aus der Geschichte der Philosophie und umgekehrt. Philosophie und Geschichte der Philosophie ist Eins Abbild des Anderen«. U Heideggerovu tekstu koji služi kao treći moto disertacije reflektira se Ciprin, već u našim razgovorima nagoviješteni, kritički odnos prema Heideggerovu shvaćanju metafizike ne kao prave istinske biti zapadno-europskog mišljenja nego kao »kobi« Zapada: »Die Metaphysik ist in allen ihren Gestalten und geschichtlichen Stufen ein einziges, aber vielleicht

auch das notwendige Verhängnis des Abendlandes«. Napominjem da pravac kojemu je u našim razgovorima Cipra nagingjao, a na što ukazuju navedeni tekstovi, i prema Ciprinu shvaćanju započinje s Aristotelom. Međutim, on Aristotelov tekst kao četvrti moto svoje disertacije ne navodi u njezinoj originalnoj verziji, nego ga dodaje tek prvom izdanju knjige koje je objavljeno 1978.

No, Cipra je bio svjestan da su se velike ideje bitka, kozmosa, Boga i duše »povukle« iz našeg obzorja i da je novovjekovni subjektivizam začet u Descartesa nezaobilazna ili čak dobrodošla činjenica, kao što će to na svoj način priznati i Hegel, nazivajući kartezijanski subjektivistički obrat »obećanom zemljom«. Međutim, za Cipru je bilo odlučujuće pitanje kako se taj subjektivizam – ili, uvjetno rečeno, antropocentrizam – može promisliti na novi, duhovno-znanstveni način. Nije bio zadovoljan Heideggerovim pokušajem da svojim »bitnim mišljenjem bitka« prevlada »imanciju svijesti«, kako će to reći u disertaciji. Stoga je on – na neki način filozofski, ili točnije, duhovno znanstveno dorađujući svoju, rekao bih, mladenačku antropozofijsku intuiciju – pošao drugim putem promišljanja antropocentričnog subjektivizma, naime »antropofanijskim« putem. Time što filozofiju shvaća kao antropofaniju, čovjek mu se otkriva u horizontu vlastite »samospoznaje«, koja nije drugo do, kako će to formulirati u disertaciji, novi oblik metamorfoze »istote« znanja i bitka.

Već sam spomenuo kako su u vrijeme Ciprina rada na disertaciji 70-ih naši razgovori kružili oko antropozofskih, duhovno-znanstvenih tema, koje nisu bile tada uobičajene u tzv. školskoj ili akademskoj filozofiji, a ni danas, u ovo »postmoderno« doba (i) filozofskog mišljenja, nisu tako česte. Stoga te teme ni meni nisu bile toliko poznate, a pogotovo ne poneka imena, unatoč tome što sam, kako sam već spomenuo, često bio prisutan Ciprinim predavanjima u antropozofskim krugovima. Tako se sjećam da se pred kraj izrade njegove disertacije u našim razgovorima često pozivao na meni do tada nepoznato ime prirodoznanstvenika i filozofa Troxlera, jednog od Schellingovih učenika, a jedno vrijeme čak i njegova prijatelja.

Koliko sam mogao razabrati, Ciprino oduševljenje za Troxlera nije bilo potaknuto samo time što je Troxler prvi filozofiju imenovao »antropozofijom«, već je njegovo pozivanje na Troxlera bilo motivirano ponajprije time što je u njegovim formulacijama našao govor adekvatan vlastitoj intuiciji o tome što bi filozofija trebala biti nakon što se »iživjela« i našla na putu »prema višem razvitku«. Osim što je Cipra filozofiju poput Troxlera odredio kao »antropozofiju«, kojom se na duhovno znanstveni način dosiže istina cjeline svega što jest, držim da je i neke njegove ideje ugradio u svoju, da tako kažem, »generalnu ontologiju«.

Mada je pojam »duhovne znanosti« učvršćen u akademskoj filozofiji, naročito od Yorcka von Wartenburga i Diltheyja, kod Cipe je duhovno-znanstveni pristup filozofskim problemima imao svagda specifičnu, antropozofijsku konotaciju, s naglaskom na kritici subjektivističke imanencije svijesti, odnosno, pozitivno izraženo, na dosizanju cijelosne istine svega što jest u svijesti i svega onoga što tu svijest transcendirira. U tom će smislu buduću zadaću duhovnih znanosti zacrtati na sljedeći način:

»Duhovne znanosti – Geisteswissenschaften – zato će prije ili kasnije morati napustiti stajalište ‘imanencije svijesti’ – a s time u vezi i relativizam svakog pojedinog svijesnog stajališta – i upustiti se u transcendirajuće istraživanje samih nadsvijesnih i predsvijesnih pretpostavki svijesnog života da bi u ovim svijesti transcendentnim principima našle prava počela i uzroke svekolikog povijesnog, ali i ne samo povijesnog, bivanja. – Jedan korak u tom pravcu čine i ove *Metamorfoze metafizike*, koje nastoje prikazati razvitak i preobrazbu ‘prve filozofije’ kroz njene velike epohe, a na osnovu konačnoj svijesti transcendentnih duhovno-duševnih ‘počela i uzroka’« (*Metamorfoze metafizike*, doktorska disertacija, sv. II., str. 730).

*Neuspjeli izbor Marijana Cipre za docenta 1978.
Sadržaj spora na komisiji za izbor*

Kopiju zapisnika diskusije u gremiju koji ga je trebao izabrati za docenta donio mi je sam Cipra te smo je zajedno analizirali. Sadržaj spora na komisiji za njegov izbor za docenta obilježen je uglavnom interventima Gaje Petrovića. On osporava »stručnu stranu izvještaja« komisije koju su sačinjavali prof. dr. Vladimir Filipović, prof. dr. Danilo Pejović i prof. dr. Vanja Sutlić, koji su pozitivno ocijenili cjelokupni rad Marijana Cipre. Petrović diskvalificira stručni izvještaj i kaže »kao da su ga pisali filozofi amateri ili autsajderi«, nazivajući članove komisije »filozofi amateri«.

Diskvalificirajući pak samu disertaciju, za koju drži da je puko »prepričavanje o grčkoj filozofiji«, Petrović se posebno okomljuje na Ciprinu temeljnu ideju duhovno-znanstvenog poimanja filozofije. Postavlja pitanje: »Kakav je to duhovno-znanstveni pojam filozofije?«. Sluteći da Cipra korijene svog duhovno-znanstvenog poimanja filozofije vuče od Troxlera, kojeg je u našim razgovorima Cipra mnogo puta spominjao, odnosno antropozofije Rudolfa Steinera,⁶ Petrović Ciprinu disertaciju diskvalificira upravo kao »antropozofiju«. Naime, u diskusiji za disertaciju kaže: »Cijela je knjiga posvećena antropozofiji«.

Isto tako Petrović se osvrće na Ciprin članak o Aurobindu, a neki sudionici u diskusiji traže da se taj članak pročita, pa ga Petrović i čita, kako se vidi iz zapisnika. Petrovićeva razorna kritika toga članka glasi: »Članak o Aurobindu je sajamsko opsjenaštvo i nema veze sa filozofijom«. Na temelju svega što je rekao o Ciprinoj disertaciji te o nekim njegovim člancima Petrović zaključuje: »Odsjek za filozofiju je stekao veliki ugled u svijetu, a pokušaj da se Cipra izabere za docenta, to predstavlja pokušaj degradacije«. U tom razgovoru kao i prilikom narednih čestih susreta Cipra je bio uvjeren kako je Gajo Petrović jedini krivac što nije izabran za docenta.

---

⁶ Cipra je objavio veliki članak »Antropozofija Rudolfa Steinera« u časopisu »Encyclopaedia moderna«, br. 5/1970.

*Stipendija Humboldtove zaklade 1979.
Zajedničko putovanje u švicarski Dornach,
svjetsko središte antropozofije*

Dobivši stipendiju Humboldtove zaklade 1979. Cipra kao mentora odabire Wernera Marxa, koji je dosta pisao o svojem učitelju Heideggeru. Ne ću prepričavati naše razgovore o njegovu razočaranju Wernerom Marxom i Heideggerovom filozofijom općenito jer je to Cipra sam detaljno opisao.⁷ Ovdje bih jedino spomenuo da smo, nakon što je dobio stipendiju, na Ciprin nagovor putovali mojim autom u Švicarsku, u Dornach, svjetsko antropozofsko središte gdje se održavao desetodnevni svjetski kongres antropozofije. (Na putu smo, u nekom gradiću, ne sjećam se više njegova imena, naišli na plakate koji su za taj dan najavljivali predavanje nekog Cipri poznatog indijskog »gurua«, pa smo se tu zadržali. Predavanje se održavalo u velikom šatoru koji je bio dupkom pun slušača, tako da smo jedva našli mjesto. Sjećam se da je Cipra pomno pratio predavanje, a ideje su mu bile poznate, što sam razabrao iz povremenih komentara kojima mi se obraćao. Mene je više zanimalo držanje samoga »gurua« koji je govorio bez ikakva pokreta ruku. No, kad su počela pitanja, među kojima su neka bila i kritički intonirana, tada je guru pokazivao stanovitu nervozu i počeo micati nogama i rukama, što je Cipra protumačio kao znak koji očituje da je i on »samo čovjek«.)

Putovanje u Dornach, svjetsko središte antropozofije s imponantnom građevinom koju je Rudolf Steiner nazvao »Goetheanum« (prema Goetheu, čije je prirodoznanstvene spise Steiner posebno izučavao i objavio), bilo je za mene, moram priznati, iznimno iskustvo. Osim što sam se dodatno uvjerio u Ciprino detaljno poznavanje antropozofije, posebno života i djela Rudolfa Steinera, stekao sam tako reći »iznutra« iskustvo osebujne antropozofske filozofije i duhovnosti kojom su se nadahnjivale razne grane znanosti i umjetnosti: od pedagogije, agronomije, medicine i astro-

⁷ Vidi Ciprin članak »Kao da nas samo još jedan Heidegger može spasiti?«, »Filozofska istraživanja«, VI, 2/1986., str. 523-528.

nomije do kazališnih umjetnosti, posebno dramske umjetnosti i plesa u obliku »euritmije«. Moram usput primijetiti da je Cipra bio izvrstan vodič na temelju čitanja karata tako da na cijelome putu od Zagreba do Dornacha ni od koga nismo trebali tražiti bilo kakvu dodatnu informaciju.

S posebnim smo interesom prisustovali kazališnom izvođenju Steinerovih »misterijskih igara«, u koje me je Cipra detaljno uveo, tumačeći mi smisao naslova četiriju komada pod sljedećim naslovima: *Pforte der Einweihung* (*Vrata posvećenja*, tj. inicijacije); *Die Prüfung der Seele* (*Kušnja duše*); *Der Hüter der Schwelle* (*Čuvar praga*) te *Der Seelen Erwachen* (*Buđenje duša*). Kao lucifersku gnozu tumačio mi je trostruki uzvik-poziv Ahrimana: »O Mensch, erkenne dich« (Čovječe, spoznaj sebe), zatim: »O Mensch, empfinde dich« (Čovječe, oćuti sebe), te na koncu: »O Mensch, erfinde dich« (Čovječe, pronadi se). Posjetili smo sve laboratorije u kojima su se odvijala medicinska, agronomska i druga istraživanja, a primio nas je i sam generalni tajnik Bizanz, tada vrhovni šef svjetske antropozofije. Naravno, Cipra je u razgovoru nastupio suvereno, sa svojim detaljnim poznavanjem antropozofije i djela samoga Steinera, dok sam ja postavljao pitanja o tadašnjem utjecaju antropozofije u raznim granama znanosti.

Sjećam se da smo nedaleko od »Goetheanuma« stanovali i hranili se privatno kod jedne gospođe koja je i sama bila antropozofkinja. Pripremala nam je strogo vegetarijansku hranu, tako da desetak dana nismo okusili ni gram bilo kakva mesa niti pili bilo kakav alkohol. Pritom smo se, koliko se sjećam, dobro i odmoreno osjećali. Putovanje i boravak s Ciprom u samome središtu antropozofije u Dornachu usjeklo mi se duboko u sjećanje i produbilo moje poznavanje Cipre kao antropozofa. Držim da je duh antropozofije, na ovaj ili onaj način, nadahnjivao i njegovu disertaciju čiji me podnaslov »Duhovno-znanstveni pojam povijesti filozofije«, u biti antropozofijski usmjeren, i danas sve više u to uvjerava.

Učvršćuje taj stav i Ciprino okretanje prema graničnim pitanjima filozofije i teologije te problemima vidovitosti, svijeta duhova i svega što je s tim u svezi. Karakterističan je u tom pogledu Ci-

prin izbor i prijevod tekstova objavljenih nedavno, nakon njegove smrti.⁸ Premda već teško bolestan, odvažio se na taj izbor i prijevod tekstova klasika njemačke filozofije o pitanju vidovitosti i uopće duhovnih svjetova, što je bila česta tema naših razgovora. U kasno proljeće 2005. došao je k meni s molbom da napišem recenziju i preporuku za dobivanje novčane potpore za izdavanje tih tekstova u obliku knjige. Pritom smo na njegov poticaj razgovarali ne samo o tome tko bi bio voljan biti drugi recenzent tih tekstova, nego i o tome zašto se u akademskoj filozofiji, pa i u nas, još od vremena švedskog prirodoslovca i filozofa Emanuela Swedenborga (1688-1772) pa nadalje – osim rijetkih iznimaka – izbjegava to pitanje koje graniči s metafizikom, odnosno predstavlja »zamršen metafizički čvor«, kako bi rekao Kant.

Zaključujući ovo sjećanje na Marijana Cipru s posebnim obzirom na neke teme i ideje u vrijeme izrade njegove disertacije, držim da mogu ostati dosljedan u karakterizaciji Marijana Cipre kao osebujnoga hrvatskog filozofa mlađe generacije, kako sam napisao 1989. u *Hrvatskome biografskom leksikonu*. Započevši s time u vrijeme izrade svoje doktorske disertacije, Cipra je još intenzivnije i sustavnije nego ranije počeo uranjati u »raznorodne krugove zapadnoeuropskog mišljenja i neeuropske, u prvom redu istočne tradicije«, posebno u »neohinduizam (Rāmakrišna, Vivekākanda, Aurobindo) te u europsku 'misterijsku' tradiciju i njezino oživljavanje (antropozofija R. Steinera)«. Nadahnuće iz tih krugova zapadnjačkog i istočnjačkog mišljenja bilo je u Cipre konstanta njegova duhovnoga i intelektualnoga svijeta. To nadahnuće obilježilo je gotovo sve njegove radove, a posebno *Metamorfoze metafizike*, koje jesu i ostaju osebujno i jedinstveno filozofsko djelo.

---

⁸ Vidi: Immanuel Kant, Friedrich Wilhelm Joseph Schelling, Arthur Schopenhauer, *Ogledi o vidovitosti*, prijevod i predgovor Marijan Cipra, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2008.